

Cine (mai) naște în România?

Traian Rotariu*

Elemér Mezei**

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Abstract: *Our work is based on an analysis of data on all births in Romania during 2006-2010 and attempts to draw some major types of situations in which the mothers of children there are born in those previous five years. Based on information from official records made at birth, we were able to build a total of five categories of mothers, using as criteria occupation, schooling and environment (urban or rural) in which they live. Validity of the distinctions between these categories results from their relationship with other factors not included in the classification, i.e. the fact that the five classes differ after many other relevant indicators, such as extramarital birth weight, mean age at birth, state the child' father, ethnicity and so on. The practical importance of the study is that, based on different profiles of types found, we can imagine different policies for supporting birth rates, with appropriate solutions to each of these situations. Or, on the contrary, we will prove that a single measure is not appropriate for all women or couples. We also mention that special attention must be paid to extramarital births, demonstrating one again that this phenomenon takes in Romania very different forms than in Western (especially in the Northern) countries.*

Keywords: Romania; Fertility; Extramarital Births; Birth Rank; Occupation; Schooling.

Cuvinte-cheie: România; fertilitate; nașteri extramaritale; rangul nașterii; ocupație; școlaritate.

Introducere

Așa cum bine se cunoaște, populația actuală a României se caracterizează printr-un nivel de fertilitate foarte redus, reflectat de un număr anual scăzut de născuți și de rate aflate, pe plan european și mondial, la cotele cele mai de jos. De pildă, după datele pe care le posedăm, în anul care a trecut (2011), în țara noastră s-au înregistrat doar 196.373 născuți vii, efectivul acestora coborând pentru prima dată, în perioada modernă, sub pragul de 200 mii. Ținând seama de consecințele, pe termen mediu și lung, ale unei asemenea situații de

subfertilitate accentuată, care, de altfel, durează de două decenii, există deja, credem, suficiente temeiuri să socotim că o continuare a acestei stări de lucruri este indezirabilă, în sensul că se întrevăd consecințe grave pentru deceniile care urmează, atât în ceea ce privește volumul cât și structura populației. Lucrurile ar putea fi și mai serioase dacă situația anului 2011 înseamnă începutul unei noi scăderi a fertilității, căci, până acum avusesem de a face cu un declin brusc scurt, după 1989, urmat apoi practic de o stagnare lungă, aproximativ de pe la mijlocul deceniului zece și până în 2010.

* Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, B-dul 21 Dec. 1989, nr. 128, Cluj-Napoca 400604. E-mail: trotariu@socasis.ubbcluj.ro.

** Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, B-dul 21 Dec. 1989, nr. 128, Cluj-Napoca 400604. E-mail: elemhermezei@gmail.com.

Pornind de la consecința asumției de mai sus, și anume că, indiferent de orientarea ideologică sau axiologică, o conducere responsabilă a țării nu poate să nu-și pună problema redresării fertilității, vizând o creștere, mai mare sau mai mică, a numărului de nașteri, în lucrarea de față vom încerca să analizăm situația fertilității din ultimii cinci ani (2006-2010), pentru care avem date detaliate¹, cu scopul principal de a evidenția diferite situații sociale în care se găsesc cele (cei) care au contribuit efectiv la producerea a peste un milion de copii, în această perioadă. Considerăm că, dacă vom reuși să scoatem în relief câteva asemenea tipuri de situații, va fi mai ușor pentru cercetătorii și decidenții din domeniul politicilor publice să imagineze măsuri concrete, mai bine ținute, care să ducă la o creștere de durată a indicatorilor de fertilitate.

Desigur că suntem conștienți și de limitele unei analize ca cea de față. Dincolo de faptul că depindem în totalitate de informația care se înregistrează în mod oficial la nașterea copiilor – și care pentru un sociolog-demograf este întotdeauna prea redusă sau insuficient de clară – suntem obligați să recunoaștem și alte probleme ce țin de interpretarea datelor noastre. Pe de o parte, lucrând exclusiv cu femeile care au născut în intervalul menționat, vom exclude din analiză pe cele care nu au participat la nașteri, dar ar fi putut să o facă, prin caracteristicile lor demografice. E clar că această categorie poate avea un profil diferit de cele distinse în analiza care urmează, și deci că ea reclamă forme specifice de intervenție socială, pentru stimularea fertilității. Pe de altă parte, cumulara datelor pe cinci ani, făcută cu scopul de a avea la îndemână mai multe cazuri și deci pentru a putea realiza distincții mai fine, conține impedimentul că în acest interval temporal unele femei au născut de mai multe ori (și deci sunt numărate de mai multe ori), ceea ce înseamnă că frecvențele anumitor categorii sunt ușor deformate datorită fertilității diferite a mamelor respective. Conștientizând

aceste probleme, credem totuși că analiza noastră este relevantă, mai ales că ea reprezintă o modalitate inedită folosită de noi – și acum dar și în alte ocazii – de abordare a unor fenomene demografice, necunoscând alți autori români care să fi întreprins un demers științific asemănător, adică bazat pe informațiile primare exhaustive înregistrate oficial la momentul producerii evenimentelor (la naștere, în cazul de față).

Aspecte generale

În cei cinci anii la care ne referim (2006-2010), numărul de nașteri și *indicatorii de intensitate* ai fertilității² nu au cunoscut o tendință clară de evoluție, menținându-se la un nivel scăzut, atins, așa cum spunem, de mai multă vreme. Câteva informații generale în acest sens sunt prezentate în tabelul 1, unde se vede, într-adevăr, că nici numărul născuților și nici cele două rate prin care se măsoară intensitatea de moment a fenomenului nu au suferit modificări în acești din urmă ani, rămânând în jurul unor valori joase, la care s-a coborât repede după 1990. Am evidențiat în tabel și ponderea nașterilor în afara căsătoriei – un aspect despre care în literatura de specialitate se discută mult, fiind considerat o trăsătură definitorie a unui proces numit impropriu „a doua tranziție demografică” – chestiune care la noi este practic ignorată în discursul public, politic sau de altă factură, în ciuda faptului că, așa cum am mai arătat și cu alte ocazii³, nașterile extramaritale⁴, relativ numeroase, din România sunt de o cu totul altă factură decât cele din Europa de Vest, reprezentând mai curând un semn de premodernitate decât de postmodernitate. Chiar și constanța⁵ ponderilor acestor nașteri, fie că e calculată în rândul tuturor nașterilor, fie doar printre cele de rangul întâi, este un semn că ele sunt de altă natură decât cele din țările occidentale, zonă în care femeile emancipate își asumă conștient rolul de mamă,

aflându-se în cupluri coabitante sau chiar singure, și unde proporția acestor nașteri este în continuă creștere. Altfel spus, ponderea deloc neglijabilă a mamelor noncăsătorite și caracterul acestor nașteri reclamă, mai ales în cazul țării noastre, o atenție specială îndreptată mai ales asupra situației sociale a femeilor respective.

Datele din tabelul 2, care se referă la câțiva indicatori de calendar, sunt capabile, de această dată, să ilustreze, chiar și pe o secvență scurtă de timp, câteva schimbări, legate în principal de un proces, început cu mai mult timp în urmă și aflat încă în derulare la noi, și anume cel de amânare a nașterilor. Astfel, am surprins aici creșterea vârstei medii, cu 0,65 ani, pentru toate nașterile, și cu 0,83 ani pentru primele nașteri, în cursul

intervalului cincinal analizat, precum și reducerea ponderii nașterilor sub 20 de ani și, respectiv, creșterea celor ale femeilor de la 35 ani în sus. Sugerăm că tendința va continua, întrucât țara noastră este în „urma” majorității țărilor europene, multe dintre acestea având deja o vârstă medie la naștere de peste 30 de ani. Fără a intra în detalii, observăm că amânarea de care vorbeam se produce mai cu seamă în cazul nașterilor maritale, fapt ce demonstrează din nou că neconcordanța modelului românesc cu cel al țărilor occidentale pe drumul acestei așa-zise tranziții se datorează tocmai nașterilor extramaritale, care să încâpățânează, la noi, să rămână precoce, în ciuda clișeului de uniformitate (convergență) europeană pe care unii demografi vor să-l impună.

Tabel 1: Câteva date asupra intensității nașterilor din România, în anii 2006-2010

Indicatori	Anul					Total/ Medie
	2006	2007	2008	2009	2010	
Număr născuți vii (număr)	219.483	214.728	221.900	222.388	212.199	1.090.698
Rata brută de natalitate (%)	10,2	10,0	10,3	10,4	9,9	10,2
Rata totală de fertilitate (copii/femeie)	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3
Ponderea nașterilor extramaritale în ansamblul nașterilor (%)	29,0	26,7	27,4	28,0	27,7	27,7
Ponderea nașterilor extramaritale în rândul primelor nașteri (%)	31,0	28,7	30,2	31,3	30,5	30,4

Tabel 2: Câteva date referitoare la calendarul nașterilor din România, în anii 2006-2010

Indicatori	Felul nașterii	Anul					Total/ Medie
		2006	2007	2008	2009	2010	
Vârsta medie a mamei la naștere (ani)	Total	26,90	27,02	27,11	27,27	27,55	27,17
	Maritale	28,01	27,98	28,15	28,39	28,71	28,25
	Nonmaritale	24,19	24,36	24,34	24,37	24,54	24,36
Vârsta medie a mamei la prima naștere (ani)	Total	25,19	25,28	25,51	25,63	26,02	25,52
	Maritale	26,41	26,39	26,73	26,96	27,39	26,77
	Nonmaritale	22,46	22,54	22,67	22,70	22,92	22,67
Ponderea nașterilor de către femei sub 20 de ani (%)	Total	13,2	12,7	12,4	11,7	10,7	12,1
	Maritale	5,8	6,4	5,7	4,6	3,4	5,2
	Nonmaritale	31,4	29,9	30,4	30,3	29,4	30,3
Ponderea nașterilor de către femei de 35 de ani și peste (%)	Total	9,1	9,3	9,4	10,0	11,0	9,7
	Maritale	10,0	10,0	10,3	10,8	11,9	10,7
	Nonmaritale	6,6	7,3	7,2	7,8	8,4	7,5

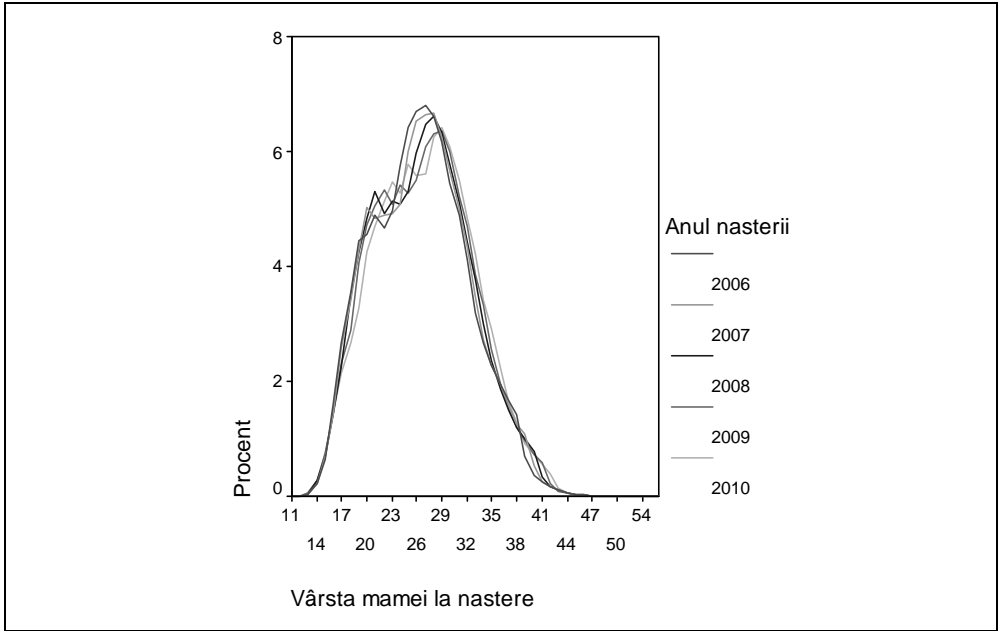

Figura 1: Distribuția procentuală a născuților vii, după vârsta mamei la naștere, în cinci ani consecutivi (toate nașterile).

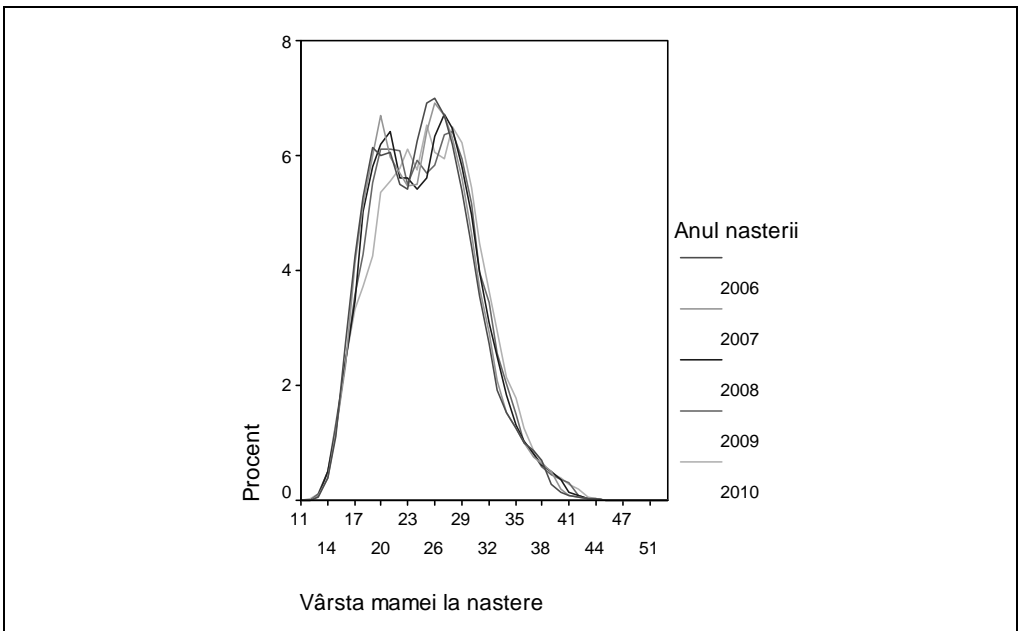

Figura 2: Distribuția procentuală a născuților vii, după vârsta mamei la naștere, în cinci ani consecutivi (primele nașteri).

La o privire atentă, deplasarea spre dreapta a vârstei la naștere se vede și pe cele două figuri, 1 și 2, care prezintă, sub formă grafică, distribuția femeilor care nasc/nasc prima dată în anii 2006-2010. Figurile sunt însă ceva mai complicate – în sensul că graficele au o formă mai puțin așteptată, fiind practic bimodale – ceea ce sugerează că sunt contabilizate împreună situații în care fenomenul se manifestă în mod deosebit. Într-adevăr, multe dintre neregularități dispar dacă vom separa nașterile maritale de cele extramaritale,

fiecare dintre aceste două categorii având o formă de distribuție specifică, așa cum se vede în figura 3, unde sunt prezentate primele nașteri pe întreg intervalul cincinal. Rămâne o mică deformare pe partea stângă a graficului femeilor căsătorite, ceea ce sugerează, din nou, că și aici se pot distinge categorii cu comportamente diferite. Nu este greu de a intuit că această neregularitate apare din cauza suprapunerii a două distribuții cu valoare modală diferită, specifice femeilor din mediul urban și rural, distincție pe care o vom aborda în continuare.

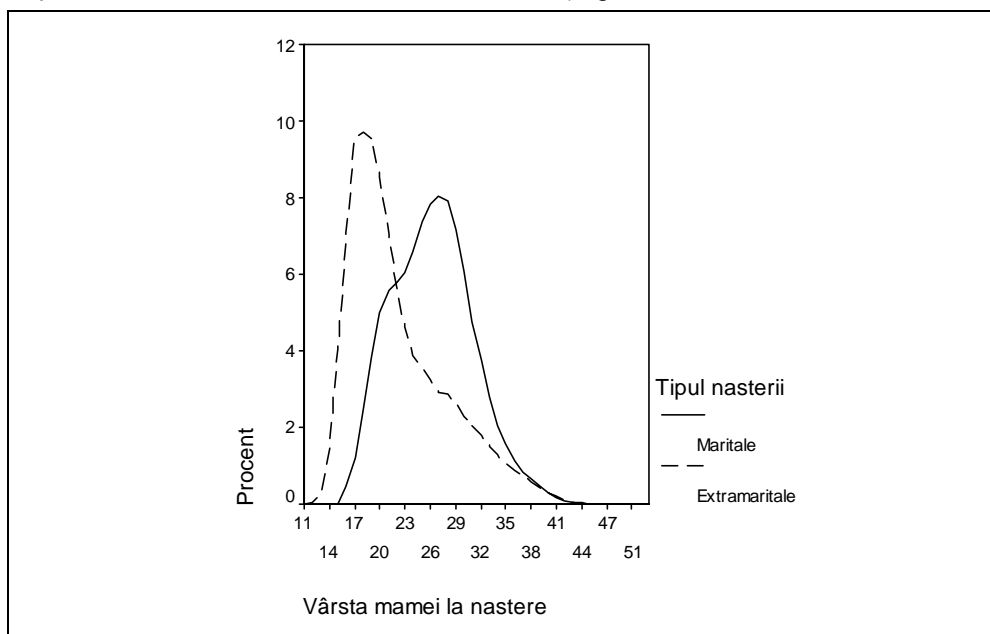

Figura 3: Distribuțiile primelor nașteri, după vârsta mamei, după starea civilă a mamei.

Deosebiri în funcție de mediu

Luând, de pildă, în calcul vârsta la primele nașteri în cadrul căsătoriei, așa cum se vede imediat din figura 4, forma curbilor de repartiție se apropie mai bine de modelul ideal al distribuției unimodale,

cu vârful ușor deplasat spre stânga față de distribuția normală, deplasarea fiind mai vizibilă în ceea ce privește nașterile respective din rural, ilustrând o mai accentuată precocitate a fenomenului în rândurile femeilor de la țară.

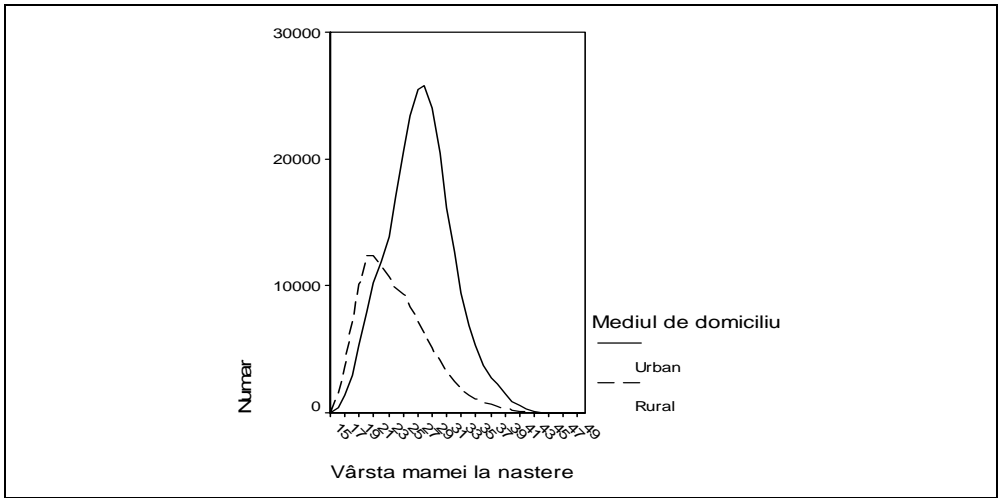

Figura 4: Distribuția numărului născuților în cadrul căsătoriei, după vârsta mamei, pe medii (primele nașteri).

Prin urmare, este limpede că diferența dintre cele două medii, evidențiată în figura 4, ne sugerează faptul că distincția urban-rural (chiar dacă această opoziție între orașe și sate este una grosieră și ar fi nevoie de delimitări mai fine în cadrul celor două medii) are o importanță deosebită în analiza nașterilor, ceea ce justifică extinderea analizei comparative, pentru a ține seama de medii atunci când vom introduce și alți indicatori. Mai întâi, să precizăm că 54,8% din totalul născuților vii au mame cu domiciliu în orașe, restul de 45,2% fiind domi-

ciliate la țară. Aceste proporții reprezintă aproximativ ponderile demografice de ansamblu ale celor două medii din perioada respectivă. Totuși, având în vedere structura diferită pe vârste a populațiilor urbană și rurală este de așteptat ca fertilitatea să fie și ea diferită. În adevăr, calculând indicatorul conjunctural de fertilitate pentru anul median, 2008, găsim că acesta atinge, în rural, o valoare de 1,55 copii/femeie, față de doar 1,22 la oraș, reprezentând deci o valoare a fertilității rurale cu 27% mai mare decât cea a femeilor din urban.

Tabel 3: Valori ale indicatorilor de fertilitate în cele două medii, urban și rural, în perioada 2006-2010

Indicatorul	Urban	Rural	Diferența U – R
Ponderea nașterilor extramaritale (%)	24,0	32,2	-8,2
Vârsta medie a mamei la naștere (ani)	28,2	26,0	2,2
Vârsta medie a mamei la naștere (ani) – maritale	29,1	27,1	2
Vârsta medie a mamei la naștere (ani) – nonmaritale	25,4	23,4	2
Ponderea nașterilor extramaritale, în primele nașteri (%)	25,1	39,1	-14
Vârsta medie a mamei la primele nașteri (ani)	27,0	23,1	3,9
Vârsta medie a mamei la primele nașteri (ani) – maritale	27,9	24,5	3,4
Vârsta medie a mamei la primele nașteri (ani) – nonmaritale	24,3	20,9	3,4
Vârsta medie la căsătorie a mamelor care sunt la prima naștere (ani)	25,2	22,4	2,8

Datele din tabelul 3 înfățișează mai în detaliu diferențele de comportament reproductiv existente între femeile de la oraș și cele de la țară. Se observă faptul interesant că diferențele de vârstă medie sunt aceleași, fie că e vorba de nașterile maritale fie de cele extramaritale, cu o valoare mai mică – în jur de 2 ani – pentru toți născuții și cu una mai mare – de 3,4-3,9 – pentru primii născuți. O parte din explicația respectivei diferențe e oferită de constatarea că femeile din rural se căsătoresc cu aproape trei ani mai repede decât cele din urban, dar numai o parte căci, cum spuneam, și la nașterile extramaritale precocitatea sătenelor este la fel de clară.

Situația după rangul nașterilor

În continuare, să facem câteva considerații privitoare la rangul nașterilor din perioada analizată. Am pomenit mai sus câteva trăsături ale primelor nașteri, mai ales pentru a le pune în comparație cu

ansamblul nașterilor. De data aceasta ne interesează modul cum se distribuie născuții după rangul nașterilor, făcând deosebirea între medii, urban și rural, și tipul de nașteri, maritale și extramaritale (tabelul 4). Mai întâi, se observă că peste jumătate din nașterile din cei cinci ani analizați (mai exact 53,5%) sunt prime nașteri, fapt care reflectă nivelul foarte scăzut al fertilității la noi. Ponderea primelor nașteri este ceva mai mare printre nașterile extramaritale (așa cum era și de așteptat, dacă vom presupune că o parte dintre acestea au apărut oarecum accidental, în cazul unor cupluri tinere care mai apoi se vor căsători), dar, în același timp, se vede clar că aceleași femei (noncăsătorite) produc proporțional mai mulți copii decât semenele lor (căsătorite), prin nașteri de ordin superior (de la 3 în sus). Acest din urmă fapt sugerează existența unei categorii de femei, care nasc mulți copii, trăind fie în cupluri coabitante de lungă durată, fie singure și procreând cu parteneri diferiți.

Tabel 4: Distribuția născuților vii, în perioada 2006-2010, după rangul nașterii, pe medii și tipuri de nașteri (%)

Mediul	Felul nașterii	Rangul nașterii					Total
		1	2	3	4	5+	
Total	Total	53,5	29,9	8,5	3,6	4,5	100
	Maritale	51,5	33,0	8,1	3,2	4,1	100
	Nonmaritale	58,5	21,6	9,4	4,8	5,7	100
Urban	Total	61,2	28,4	5,6	2,2	2,6	100
	Maritale	60,3	31,1	5,0	1,6	2,0	100
	Nonmaritale	63,9	20,2	7,8	3,8	4,3	100
Rural	Total	44,1	31,6	11,9	5,5	6,9	100
	Maritale	39,6	35,7	12,4	5,3	6,9	100
	Nonmaritale	53,6	22,8	10,8	5,8	7,0	100

O diferență marcantă apare, din punctul de vedere aici analizat, între nașterile din urban și cele din rural. La oraș, primele nașteri dețin o pondere cu aproape 50% mai mare decât la țară: 61,2% față de 44,1%, fapt care reflectă, așa cum am mai spus, o fertilitate superioară a femeilor din rural. Acest lucru se vede și din cealaltă parte a tabelului: dacă la oraș doar circa o

zecime dintre născuți sunt de rang 3 sau mai mare, în rural aceste nașteri reprezintă aproape un sfert din total! Această deosebire este vizibilă și la nivelul nașterilor maritale și la cel al nașterilor petrecute în afara căsătoriei. Câteva trăsături deosebesc totuși nașterile maritale și cele extramaritale în cele două medii. Mai întâi, în urban ponderea primelor nașteri nu diferă foarte mult

după statutul marital al femeii, în vreme ce în rural primele nașteri sunt net mai frecvente printre cele noncăsătorite. Situația se inversează la nașterile de ordin superior: aceste nașteri apar, la sate, cu frecvențe relativ egale în rândul femeilor căsătorite și al celorlalte, în timp ce, în mediul urban, respectivele nașteri sunt mai frecvente la femeile noncăsătorite.

Școlăritatea și ocupația mamelor

Influența nivelului de instrucție al femeii asupra numărului de nașteri este bine cunoscută dat fiind că reprezintă una dintre acele legături între două caracteristici ale populațiilor care se manifestă cu cea mai mare claritate, constanță și consistență. Este clară pentru că, indiferent cum s-ar măsura, relația statistică este una dintre cele mai puternice care apar între variabile sociale; este constantă în sensul că se regăsește în populațiile cele mai diverse și, de asemenea, manifestă o deosebită rezistență în timp; este fără dubii deoarece ea rămâne în picioare oricâte alte variabile sociale am introduce în model și le-am controla. Relația despre care vorbim este detectabilă fie că este vorba de analize longitudinale – urmărind, de pildă, generații de femei – fie de analize transversale, realizate

pe date de moment, așa cum este cazul cercetării de față.

Să prezentăm, mai întâi, profilul școlar al mamelor din perioada analizată, realizând și două comparații, mai întâi, între cele din urban și cele din rural și apoi între mamele căsătorite și cele care au născut în afara căsătoriei. Rubricatura tabelului 5, unde sunt prezentate aceste structuri, reproduce exact categoriile existente în buletinul statistic întocmit la naștere, conținând, cum se vede, o categorie al cărei conținut este, teoretic, nedefinit („Alte situații”), dar care, practic, pare a include, în cea mai mare parte, persoane care n-au nici măcar nivelul primar de școlaritate. Diferențele între categoriile distinse sunt prea evidente pentru a fi amănunțit comentate. Deosebirea de școlaritate a mamelor din cele două categorii de așezări este foarte clară, în sensul așteptat, anume că femeile de la oraș au în proporție superioară studii care ating sau depășesc nivelul liceal; ea reflectă diferența generală de educație între populația celor două medii. Cât privește cealaltă distincție, aceasta ni se pare mai interesantă întrucât pune în evidență faptul că nașterile extramaritale sunt produse mai degrabă de femei cu școlaritate joasă (doar 20% dintre aceste mame au cel puțin liceul, în timp ce, printre femeile căsătorite care nasc, nivelul liceal e atins și depășit de aproape 55%), situație asupra căreia vom mai reveni.

Tabel 5: *Profilul școlar al mamelor, din perioada 2006-2010, pe total, pe medii și după situația juridică a născutului (%)*

Nivelul de instruire	Total	Mediul		Situația juridică	
		Urban	Rural	Nașteri maritale	Nașteri nonmaritale
Primar	9,0	5,8	12,9	4,9	19,8
Gimnazial	27,4	15,4	42,0	24,4	35,5
Profesional	11,3	9,4	13,6	12,0	9,5
Liceal	23,4	27,9	17,9	26,8	14,4
Postliceal	3,8	5,2	2,1	4,9	1,0
Superior	18,3	29,5	4,9	23,6	4,6
Alte situații	6,7	6,8	6,6	3,4	15,2
Total	100	100	100	100	100

Scala ocupațională folosită la înregistrarea nașterilor în România este una și mai deficitară decât cea privind școlaritatea. Redăm în tabelul 6 distribuția după categoriile respective, păstrând, în scop comparativ, aceleași două variabile dihotomice ca și în tabelul precedent: mediul și situația juridică a nașterii. Se observă că, din cele opt categorii, doar trei dețin o pondere de peste un procent: salariatele, casnicele și cele trecute la „Alte situații”. Dintre aceste trei clase, două ridică probleme de interpretare. Mai întâi, „casnicele” care sunt prea numeroase, mai ales în mediul rural, unde observăm că nu apar agricultoare

(doar 0,9% dintre mamele rurale sunt în această categorie!), ceea ce sugerează o clară suprasolicitare a categoriei de „casnică”, incluzând deci, cu certitudine și persoane care efectuează activități aducătoare de venit. Avem apoi categoria „Alte situații”, care chiar dacă, așa cum ne-o arată o analiză mai fină, cuprinde proporțional mai multe femei tinere (vârsta medie 25,3 ani), cu școlaritate joasă (69% cu cel mult școală generală), aflate la prima naștere (73% dintre ele), noncăsătorite (55%), provenind ceva mai frecvent din mediul urban (60%) este totuși una destul de eterogenă și este greu de caracterizat într-un mod simplu și clar.

Tabel 6: Profilul ocupațional al mamei, din perioada 2006-2010, pe total, pe medii și după situația juridică a născutului (%)

Statutul ocupațional al mamei	Total	Mediul		Situația juridică	
		Urban	Rural	Nașteri maritale	Nașteri nonmaritale
Salariat	46,7	62,6	27,4	57,2	19,3
Patron	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
Lucrător pe cont propriu în activități neagricole	0,8	0,5	1,2	0,8	0,9
Lucrător pe cont propriu în agricultură	0,5	0,1	0,9	0,5	0,5
Șomeră	0,9	0,9	0,8	1,0	0,5
Casnică	44,4	28,6	63,7	36,2	65,8
Pensionară	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2
Alte situații	6,4	6,9	5,6	3,9	12,6
Total	100	100	100	100	100

Date fiind ambiguitățile remarcate precum și frecvențele reduse din alte categorii, în cele ce urmează vom utiliza o clasificare dihotomică, considerând că pentru scopul lucrării de față este mai potrivită următoarea distincție. Vom îngloba într-o singură categorie primele trei rubrici, pentru care vom folosi, spre *simplificare*, denumirea de **salariate** (dat fiind faptul că imensa majoritate sunt efectiv salariate, acestora adăugându-li-se și alte câteva persoane ocupate în domenii nonagricole); vom include apoi în altă categorie celelalte

rubrici, pentru care vom folosi denumirea de **nonsalariate** (întrucât femeile respective sunt fie neocupate, fie ocupate în agricultură, cu sau fără menționarea acestui lucru). De asemenea, vom reduce și numărul categoriilor educaționale la trei: educație **scăzută** (cel mult școală generală), **medie** (profesională sau liceu) și **ridicată** (diplomă superioară celei liceale). Intersecționând cele două clasificări astfel simplificate, obținem datele din tabelul 7, care prezintă ponderea frecvenței din fiecare căsuță în totalul cazurilor analizate.

Tabel 7: *Asocierea între școlaritatea (trei categorii) și statutul ocupațional (două categorii) al mamelor (procente la totalul general)*

Nivelul de școlaritate	Statutul ocupațional		Total
	Salariate	Nonsalariate	
Scăzută (cel mult gimnaziu)	7,0	36,2	43,2
Medie (profesională sau liceu)	20,0	14,7	34,7
Ridicată (postliceal sau facultate)	20,7	1,5	22,2
Total	47,7	52,3	100

În felul acesta vom avea evidențiate câteva categorii importante de femei, care contribuie la reproducerea populației României. Urmărind mai întâi marginile tabelului, observăm, din totalul pe linii, că la noi încă cea mai mare pondere o dețin mamele cu școlaritate scăzută, pentru că, urcând la treapta a doua și a treia de educație, ponderile au tendința să coboare (cele care au mai mult decât liceul sunt doar jumătate din cele care ajung cel mult la gimnaziu). Mai vedem că, după ocupație, avem o împărțire aproape egală între mamele salariate sau cu activități independente nonagricole și cele neocupate sau ocupate în agricultură. Intrând în interiorul tabelului, observăm că cea mai importantă categorie o reprezintă femeile cu educație joasă și nonsalariate (36,2% din toate nașterile), urmată de cele două grupuri ce se află în preajma lui 20%: salariatele cu școlaritate medie și cele cu școlaritate ridicată. Mai avem aproape 15% cu școlaritate medie și nonsalariate și 7% cu școlaritate joasă și salariate; cele cu școlaritate ridicată și nesalariate sunt foarte puține, rezultat care ne-a mai apărut și cu ocazia altor analize.

Dat fiind faptul că aceste ponderi se schimbă uneori în mod semnificativ dacă ne plasăm în mediul urban sau în cel rural, considerăm că e bine să ținem seama și de această distincție. Teoretic ar rezulta douăsprezece categorii ($3 \times 2 \times 2 = 12$) prin încrucișarea celor trei variabile, dar vom recurge la tradiționala procedură de „substrucție” (adică de reducere a spațiului de atribute), așa cum ne-a învățat Lazarsfeld (1937/1993), adăugând unele situații mai puțin frecvente la altele apropiate, dar ținând seama și de semnificația categoriilor. În final, am distins doar cinci categorii (notate **A**, **B**, ..., **E**), pe care le prezentăm în tabelul 8, cu frecvențele lor în totalul populației analizate. În fapt, primele două categorii conțin pe cei 47,7% salariați sau alți câțiva ocupați nonagricoli, pragul de școlaritate de distincție fiind *liceul*, indiferent de mediul din care provin (majoritatea femeilor respective, mai ales cele cu studii superioare, domiciliind la oraș). Celelalte patru rezultă din distincția după mediu și școlaritate, aici pragul luat în considerare fiind *gimnaziul*.

Tabel 8: *Gruparea mamelor în cinci categorii (după școlaritate, mediu și statutul ocupațional) și în funcție de situația juridică a nașterii (% la totalul general)*

Categorii	Salariat, peste liceu	Salariat, cel mult liceu	Nonsalariat, peste gimnaziu	Nonsalariat, cel mult gimnaziu		Total
	A	B	C	urban	rural	
				D	E	
Total	20,7	27,0	16,1	12,1	24,1	100

Să luăm pe rând cele patru categorii și să facem o scurtă prezentare a lor, utilizând

și celelalte informații disponibile despre ele.

Categoria A. Este formată, cum s-a spus, din femei care sunt ocupate în principal în calitate de salariate (99,6%) sau (câteva) cu statut de patron sau de lucrător pe cont propriu în activități nonagricole și care au un nivel de școlaritate ce depășește liceul (83,5% dintre ele au facultate iar celelalte școli postliceale). Aproape toate aceste femei (99,6%) sunt de etnie română sau maghiară, locuiesc în principal în mediul urban (86,7%) și sunt căsătorite (93,5%). Tații copiilor respectivi sunt persoane ocupate în același tip de activități (94,6% din total), 4,4% fiind neocupați sau agricultori, iar în circa 1% din cazuri tatăl nu apare înregistrat (desigur, în situația mamei noncăsătorite). Vârsta mamei la nașterea este relativ ridicată: 30,3 ani, doar 7% dintre acestea fiind sub vârsta de 25 de ani. Născuții cu mame din această categorie sunt în imensa lor majoritate de rangul 1 (69,3%) sau de rangul 2 (27,8%), ceea ce înseamnă că mai puțin de 3% aparțin unor ranguri superioare (cei mai mulți dintre aceștia fiind născuți de rang 3).

Putem caracteriza această grupă, care include circa o cincime dintre născuți, ca fiind una care, pentru copii, asigură condiții bune de viață, fiind vorba de familii restrânse, cu ambii soți prezenți și activi, cu mame care și-au asumat statutul de părinte, iar în ceea ce privește statutul femeii aceasta are o calificare ridicată și un loc de muncă aducător de venit. Putem deci presupune că aceste mame sunt, în majoritate, interesate de cariera lor și că, în bună măsură, își vor planifica/limita descendența în acest scop. Vârsta mai înaintată a acestor femei sugerează clar că nu este de așteptat ca ele să „producă” în continuare mulți copii, indiferent de condiții, dar pare tot atât de limpede că un sprijin social centrat îndeosebi pe posibilitatea de a reduce riscul pierderilor pe plan profesional ar fi capabil să stimuleze pe cele 70% dintre ele aflate la prima naștere să mai accepte măcar o dată să devină mame.

Categoria B. Este cea mai numeroasă dintre cele distinse de noi (27% dintre cazuri,

adică mai mult decât una din patru situații). Ea este ceva mai eterogenă decât prima, chiar dacă și aici predomină net salariatele (96,6%). Din punctul de vedere al școlarității, mai mult de jumătate dintre aceste mame au liceul terminat (54%), iar câte 20% școala profesională și, respectiv, cea gimnazială. De data asta doar circa 85% dintre tați au același statut ocupațional, restul fiind neocupați sau agricultori, mai puțin cei 2,5% care lipsesc. Ponderea nașterilor extramaritale este de data asta mult peste cea a categoriei precedente (15,9% față de 6,5%), iar vârsta mamei mai redusă cu circa 2 ani (28,2 ani), ponderea mamelor sub 25 de ani fiind de circa 30%. Ponderea primilor născuți este de 54,6% iar a nașterilor de rang 2 de 35%, celelalte ranguri fiind fiecare mai bine reprezentate decât în cazul precedent.

Așadar, e vorba de o categorie cu o situație relativ satisfăcătoare, din punctul de vedere al creșterii copilului, dar în care ocupația mamei este o variabilă secundară, în sensul că ea nu e legată de o profesionalizare superioară și deci e normal să presupunem că aceasta poate fi negociată, ținând seama de alte beneficii posibile. Putem presupune că, în principiu, aceste femei sunt mai sensibile la stimulente materiale, directe sau indirecte, decât la dezvoltarea carierei, deși probabil că multe dintre ele țin la păstrarea ocupației și, prin urmare, așteaptă din partea autorităților facilități de creștere a copiilor (creșe, grădinițe cu program prelungit etc., dar și perioade mai lungi de concedii legate de maternitate). Mai mult chiar, dat fiind nivelul lor mai redus de educație, se poate presupune că și exigențele lor față de calitatea respectivelor servicii sunt ceva mai modeste, comparativ cu ale femeilor din prima categorie.

Categoria C. Conține femei, din ambele medii, urban și rural, care nu sunt salariate sau nu au alte ocupații în sectorul nonagricol și al căror nivel educațional depășește pragul gimnaziului; categoria deține o pondere de 16,1%, adică este ceva mai redusă decât cele precedente. Rubrica cea mai „populată” este aici cea a casnicilor (83%),

urmată de cea notată cu „Alte situații” (11,8%) și de cea a șomerelor (4%). Avem deci de a face cu o destul de mare incertitudine privind situațiile ocupaționale ale acestei categorii de mame. Pe medii, efectivul categoriei **C** se împarte aproape în părți egale: 49,6% dintre femeile cuprinse aici locuiesc la oraș iar 50,4% la țară. Femeile din mediul urban aparținând respectivei categorii sunt în mod sigur aproape toate inactice (adică neocupate și șomere), cele mai multe (78%) declarându-se casnice și având în bună măsură chiar acest statut. Cele din rural includ probabil și o serie agricole, situație ce nu poate fi însă distinsă ca atare prin înregistrările oficiale, persoanele cu o astfel de ocupație fiind, așa cum am mai spus, regăsite, în principal, în rândul casnicelor, care ocupă 87% din această categorie. Totuși dat fiind faptul că nivelul școlar depășește pragul obligatoriu⁶, cel gimnazial, e puțin probabil ca să avem de a face cu multe agricole, chiar și la țară. Pe de altă parte, lăsând de o parte casnicele, cele mai multe femei, nu doar pe ansamblu, dar și în fiecare din cele două medii, sunt incluse la rubrica „Alte situații”, o altă grupare ce nu ne oferă niciun indiciu clar asupra situației lor profesionale, nici pentru orașence, nici pentru sătence.

În rândul acestei categorii, **C**, avem o pondere a nașterilor extramaritale de 26%, clar superioară celei din **B**, ajungând aproape de nivelul mediu al tuturor nașterilor. Pondera primelor nașteri este de 55,5%, a celor de rang secund de 29,2%, de unde se poate deduce că avem un procent mai mare decât în cazurile anterioare al nașterilor de rang superior. La această categorie observăm și o înmulțire a cazurilor în care lipsește tatăl: 5,8%; de asemenea, e în creștere ponderea cazurilor cu tați neocupați sau agricultori (30,6%) și deci în scădere cea a copiilor care au tată salariat sau ocupat în activități nonagricole (63,6%). Vârsta medie a mamei e de 26,8 ani, iar mamele sub 25 de ani reprezintă 44,3% din totalul femeilor incluse aici.

Pentru femeile din această categorie este greu de spus ce anume stimulente ar fi necesare pentru creșterea fertilității. Pe de o parte, ele sunt în majoritate neocupate (iar cele ocupate agricole), deci ar părea că sprijinul material/financiar direct ar fi preferabil; pe de altă parte, nivelul școlar ceva mai ridicat poate fi un semn pentru aspirații profesionale, cel puțin pentru o parte dintre ele, mai ales pentru orașence. Oricum și în cazul acestora din urmă nu e vorba atât de a dezvolta o carieră cât, mai ales, de a dobândi și menține o slujbă aducătoare de venit.

Categoria D este, dintre toate cele cinci clase distinse, cea mai redusă ca amploare, reprezentând doar 12,1% din total, ceea ce înseamnă aproximativ o femeie din opt. Aici, ca și în categoria următoare, sunt cuprinse femeile cu școlaritate redusă, practic fără nicio calificare atestată de o diplomă, diferența dintre cele două categorii fiind dată de mediul de domiciliu, cea la care ne referim acum conținând femei din mediul urban. Și aici, ca și în categoria anterioară, cele mai multe femei (77,5%) se declară casnice, dar această formă de încadrare ocupațională este aleasă în condițiile în care mai mult de jumătate – mai exact 58,4% – dintre mamele din categoria **D** nu sunt căsătorite, iar o treime dintre copiii născuți în afara căsătoriei de către aceste mame nu au un tată recunoscut. Aceasta vrea să însemne că nu este net dominantă situația de cuplu cu tatăl activ și mama rămasă la domiciliu pentru creșterea copiilor și îngrijirea locuinței. Într-adevăr, pe ansamblul categoriei, mai puțin de jumătate (45,8%) dintre tați sunt salariați sau ocupați în ramuri nonagricole, în condițiile în care tatăl este înregistrat doar pentru 81,4% dintre născuți.

Și alte caracteristici indică precaritatea situației materiale și sociale a mediului în care se regăsesc acești născuți. Astfel, mamele din această categorie sunt net mai tinere decât cele din grupele anterioare, vârsta medie la naștere coborând la 24,8 ani, iar ponderea celor sub 25 de ani cres-

când la 55,7%. În ciuda acestui fapt, nașterile de rangul 1 sunt doar în proporție de 51,1%; nici cele de rang 2 nu sunt prea numeroase (23,9%), ceea ce lasă un loc mai larg nașterilor de rang superior, acestea ajungând să reprezinte un sfert din totalul nașterilor respective, în condițiile în care, reamintim, în prima categorie acestea nu atingeau nici 3%! Mai adăugăm că aproape 29% dintre mamele categoriei **D** nu au atins nici măcar nivelul diplomei de studii primare, iar cele care nu au nivelul de școlaritate generală obligatorie (gimnaziu) depășesc pragul de 50%. În fine, 7% dintre femei se declară de etnie romă – procent indubitabil superior celui din categoriile anterioare.

Pe scurt deci, femeile din **D** sunt orășence neocutate, cu un nivel școlar redus, cu un statut social precar, aflate probabil în categoriile cele mai sărace, femei care, în lipsa unei educații în domeniul planificării familiale, nasc de la o vârstă tânără și au mai mulți copii decât media, chiar în situația în care lipsește un soț sau un partener stabil, contând, pentru întreținere, pe ajutorul social primit în calitate de mame (cu mai mulți copii). E evident o categorie ce are un comportament procreativ premodern, în sensul că în orice condiții aceste femei dau naștere la mai mulți copii decât media, dar care, în același timp, pot fi foarte sensibile la stimulente materiale directe și imediate. Este și motivul pentru care aceste stimulente trebuie folosite cu precauție fiindcă probabilitatea ca urmașii acestei categorii de mame să nu aibă condițiile necesare unei socializări și educații adecvate este foarte ridicată.

Categoria E conține femei cu statut școlar și ocupațional similar, doar că provin din mediul rural. Acest lucru schimbă, în raport cu orășencele, atât distribuția în clasele statutului ocupațional (câci vom găsi aici peste 90% din cazuri ca fiind „casnice”), cât și semnificația acestor clase (de pildă, o bună parte din casnice fiind, în fapt agricultoare). Se înțelege deci că asta face mai greu de apreciat situația socială a

copiilor nou-născuți de aici, întrucât sunt prinse împreună cel puțin două cazuri tipice, întâlnite frecvent la sate: pe de o parte, copiii născuți în familii de agricultori, cu părinții căsătoriți, care susțin o gospodărie încheată, cu o situație materială satisfăcătoare, și, pe de alta, copiii născuți în afara căsătoriei (fie de mame celibatate foarte tinere, fie de femei ceva mai în vârstă, care supraviețuiesc pe seama alocației unui număr mai mare de copii) sau copiii născuți în familii foarte sărace, cu ambii părinți neocupați sau angrenați în ocupații temporare, ocazionale, fără un venit constant, dincolo de ajutoarele sociale (dintre care cel de bază este, ca și pentru femeile singure, alocația pentru copii).

O atare situație de ambiguitate este reflectată și de ceilalți indicatori, care, în unele aspecte, arată o situație ceva mai „favorabilă” decât în cazul mamelor din mediul urban. Așa de exemplu, ponderea nașterilor extarmaritale este aici mai redusă: 45,1% față de 58,4% în categoria similară urbană; pe ansamblu, 87,6% dintre nou-născuți au tată recunoscut, deci cu vreo 6 puncte procentuale mai mult decât în cazul anterior. De asemenea, nivelul educațional este ceva mai ridicat căci sensibil mai multe femei de aici au terminat școala generală: circa două treimi au diplomă gimnazială, față de mai puțin de jumătate în cazul precedent.

Alături de familiile pur agrare menționate mai sus, constatăm că în mediul rural se găsesc destul de multe familii relativ tinere în care soțul este salariat (sau ocupat în altă formă în activități nonagricole), iar femeia este fie agricultoare, fie casnică. Probabil că cea mai mare parte dintre aceste familii au o situație bună întrucât existența unui salariu în mediul rural este un beneficiu important pentru gospodărie. Dintre copiii născuți de mame încadrate în categoria **E** (fiind deci casnice sau agricultoare), 40,2% provin din astfel de familii, iar dacă luăm în calcul doar pe cei cu tată recunoscut, ponderea urcă la 45,9%.

Fiind în mediul rural, avem ca specific faptul că femeile aici se căsătoresc mai devreme și aduc pe lume copii mai repede. Astfel, categoria de față va avea o medie de vârstă chiar mai scăzută decât cea precedentă (24,7 ani) și o pondere ridicată a nașterilor sub 25 de ani de 57%, în ciuda faptului că primele nașteri reprezintă doar 38,5% (față de peste 50% anterior) și că aproape o treime dintre nașteri sunt de ordinul trei sau mai înalt.

Pentru a se observa mai clar diferențele între cele cinci categorii, reluăm, în sinteză, în tabelul 9, câteva dintre caracteristicile la care ne-am referit mai sus.

Concluzie

Se știe că orice clasificare este cu atât mai relevantă cu cât ea reușește să evidențieze o deosebire de comportament a indivizilor incluși în clase diferite, *după alte variabile decât cele folosite în clasificare*. Apreciem că distingerea celor cinci categorii de femei care participă la producerea nașterilor în România de azi (folosind drept criterii școlaritatea, ocuparea și mediul de rezidență) satisface din plin această exigență, categoriile noastre deosebindu-se

după mulți alți factori, așa cum am arătat în textul din ultima parte a materialului de față și cum se observă foarte bine în tabelul 9. Cu toate acestea, unele categorii rămân destul de eterogene, așa încât, pentru a explicita mai clar situația lor, ar fi nevoie și de alte informații decât cele înregistrate în documentele întocmite la naștere. Este evident că pentru întregirea unor asemenea informații, dar și pentru înlăturarea deficiențelor în interpretarea datelor, semnalate la început, ar fi nevoie de un pas suplimentar în cercetare, care să constea în principal într-o anchetă pe un eșantion suficient de mare de femei de vârstă fertilă (putând surprinde, de exemplu, și pe cele care nu au născut). În același timp, în anchetă s-ar putea obține răspunsuri la întrebări de opinie, pe baza cărora să se poată aprecia care ar fi mijloacele de intervenție cu maximum de adecvare și eficiență în creșterea fertilității, pentru diversele tipuri de femei. Chiar dacă nu ne spun prea mult în acest sens, ni se pare indubitabil că analizele noastre demonstrează apartenența femeilor care nasc unor „lumi diferite” și, prin urmare, se poate ușor deduce că e nevoie de politici specifice țintite asupra acestor situații foarte diferite.

Tabel 9: Caracteristici ale celor cinci categorii

Caracteristici	Categorii					Total/ Media
	A	B	C	D	E	
Născuți în afara căsătoriei (%)	6,5	15,9	26,1	58,4	45,1	27,7
Prime nașteri (%)	69,3	54,6	55,5	51,1	38,5	53,5
Nașteri de ordin 3 și superior (%)	2,9	10,4	16,6	25,0	32,2	16,6
Vârsta medie a mamei, toate nașterile (ani)	30,3	28,2	26,8	24,8	24,7	27,2
Vârsta medie a mamei, primele nașteri (ani)	29,5	26,4	24,4	22,9	20,9	25,5
Nașteri mame sub 25 ani (%)	7,0	30,2	44,3	55,7	57,0	37,2
Prime nașteri mame sub 25 ani (%)	9,3	43,4	62,8	68,6	83,8	47,5
Vârsta medie a mamei, nașteri extramaritale (ani)	31,7	27,1	25,1	23,3	22,7	24,4
Vârsta medie a mamei, prime nașteri extramaritale (ani)	31,3	25,7	23,4	21,5	19,7	22,7
Fără tată recunoscut, din total (%)	0,9	2,5	5,8	18,6	12,4	7,0

Caracteristici	Categorii					Total/ Media
	A	B	C	D	E	
Fără tată recunoscut, pentru nonmaritale (%)	13,5	15,8	22,3	31,8	27,5	25,3
Tatăl salariat, din totalul celor cu tată (%)	95,4	86,9	67,5	45,8	46,0	71,9
Tatăl salariat, din totalul nașterilor maritale (%)	96,4	89,1	71,5	54,4	52,0	79,0
Tatăl salariat, dintre cei născuți în afara căsătoriei, cu tată recunoscut (%)	81,0	73,4	52,7	36,6	35,8	47,8
Romi (%)	*	0,4	0,3	7,0	7,5	2,8

*) Sub 0,05%

Note

- ¹ Este vorba de o bază de date primare privind nașterile din anii respectivi, la care am avut acces grație bunăvoinței conducerii Institutului Național de Statistică, față de care îmi exprim recunoștința.
- ² În cadrul acestei lucrări vom lucra cu indicatorii demografici obținuți prin utilizarea cifrelor de populație dinaintea recensământului din 2011, fapt care asigură o anumită uniformitate și deci comparabilitate. Cum se știe, la ultimul recensământ s-a obținut o populație cu circa 2,3 milioane de locuitori mai mică decât cea calculată curent de INS pentru mijlocul anului 2011 (circa 19 milioane în loc de 21,3 milioane), ceea ce va face ca toți indicatorii demografici să sufere modificări substanțiale, începând cu momentul în care evenimentele demografice se vor raporta la noile cifre de populație (probabil valorile recalculat pe 2011). Interpretarea acestor noi valori va fi foarte dificilă întrucât atât nașterile, cât și celelalte evenimente se numără preluând și contribuția celor 2-3 milioane de cetățeni români care nu sunt incluși în populația stabilă, majoritatea lor aflându-se în străinătate pe o perioadă mai lungă de un an.
- ³ Vezi, de exemplu, Rotariu, 2006, 2009a, 2009b, 2010, 2011.
- ⁴ Nașterile extramaritale se referă la femeile cu statut de celibatate, divorțate sau văduve. În cele ce urmează nu vom face distincție între aceste trei situații întrucât, la noi, imensa majoritate a respectivelor nașteri (mai exact 98%) se datorează celibatelor, celelalte contribuind cu 1,5% (divorțatele) și, respectiv, 0,5% (văduvele).
- ⁵ Valoarea mai mică a procentului din 2007 se datorează unei măsuri luate la începutul aceluiași an de acordare a unui sprijin în echivalentul a 200 euro pentru cei care se căsătoresc prima dată, măsură care a avut un efect limitat asupra nupțialității (o creștere în anul 2007), și care, în mod indirect, explică și scăderea procentului de născuți în afara căsătoriei în anul respectiv.
- ⁶ Majoritatea sunt cu liceul (53,6%), urmând apoi ca pondere cel cu școală profesională (37,1% pe total, dar cu o pondere neașteptat de mare în rural – 46,3%), și regăsind și ceva din categoriile de școlaritate superioară: 2,7% cu școli postliceale și 6,6% cu facultate. Se vede că ponderea acestor două categorii din urmă este sub 10%, ceea ce explică de ce aici am ales ca prag gimnaziul și nu liceul ca în cazul categoriilor A și B.

Bibliografie

Lazarsfeld, P. F. [1937], (1993) Some Remarks on Typological Procedures in Social

Research”, în P. F. Lazarsfeld, *On social Research and its Language*,

- Chicago/Londra: The University of Chicago Press, 158-167.
- Rotariu, T. (2006) Romania and the Second Demographic Transition. *International Journal of Sociology*, 36, 1, 10-27.
- Rotariu, T. (2009a) A Few Critical Remarks on the Culturalist Theories on Fertility with Special View on Romania's Situation. *Romanian Journal of Population Studies*, 1, 11-32.
- Rotariu, T. (2009b) Marital and Extramarital Fertility in Latter-Day Romania, în A. Fauve-Chamoux și I. Bolovan (coord.), *Families in Europe between 19th and 21th Centuries. From the Traditional Model to Contemporary PACS*, Cluj: Cluj University Press.
- Rotariu, T. (2010) Nonmarital Births in Romania versus Other European Countries - A Few Considerations. *Studia, Sociologia*, 2, 37-60.
- Rotariu, T. (2011) Nașterile și concepțiile extramaritale în România anilor 2006-2008. Cazul primelor nașteri, în P. Iluț (coord.), *Studii de sociopsihologie*, Cluj: Presa Universitară Clujeană, 17-38.

Primit la redacție: august, 2012